

Seksualno iskorištavanje djece na Internetu

Čorko, Paula

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:142658>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-29**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Paula Čorko

**SEKSUALNO ISKORIŠTAVANJE DJECE NA
INTERNETU**

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: prof.dr.sc. Marijana Majdak

Komentorica: izv.prof.dr.sc. Lucija Vejmelka

Zagreb, 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POVIJEST I TEORIJSKA RAZRADA SEKSUALNOG ISKORIŠTAVANJA DJECE NA INTERNETU	3
3. ZAKONSKI OKVIR SEKSUALNOG ISKORIŠTAVANJA DJECE NA INTERNETU	6
3.1. Pojam djeteta	7
3.2. Međunarodni standardi na području zlostavljanja i iskorištavanja djece na internetu	8
3.3. Pravno uređenje seksualnog iskorištavanja djece na Internetu u Republici Hrvatskoj.....	10
4. RIZIČNO SEKSUALNO PONAŠANJE NA INTERNETU	12
4.1. Korištenje Interneta u Republici Hrvatskoj	12
4.2. Pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja	13
4.2.1. Pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja u Republici Hrvatskoj .	14
4.2.2. Online seksualno iskorištavanja djece	15
4.2.3. Mamljenje djece u spolne svrhe.....	15
4.2.4. Trgovanje ljudima.....	16
4.3. Seksting.....	18
4.3.1. Seksting u Republici Hrvatskoj	19
5. ANALIZA DOKUMENTACIJE POČINITELJA SEKSUALNOG ISKORIŠTAVANJA DJECE NA INTERNETU U PROBACIJSKOM SUSTAVU	20
5.1. Karakteristike kaznenih djela.....	20
5.2. Sociodemografske karakteristike	22
5.3. Izrečene kazne zatvora	23
6. ZAKLJUČAK.....	24
POPIS TABLICA I GRAFOVA.....	25
POPIS LITERATURE.....	26

Seksualno iskorištavanje djece na Internetu

Sažetak: Ubrzani tehnološki razvoj i sveprisutnost Interneta imaju značajan utjecaj na tradicionalne oblike komunikacije i prijenosa informacija. Ova transformacija je rezultirala širokom rasprostranjenosti Interneta među svim dobnim skupinama. Prema statistikama, više od polovice svjetske populacije koristi mobilne uređaje za pristup Internetu. No, kod djece, posjedovanje mobilnih uređaja i pristup Internetu općenito, mogu donijeti veći rizik od izloženosti štetnim sadržajima i opasnim aktivnostima poput pristupa eksplicitnom materijalu ili stvaranja i dijeljenja vlastitog sadržaja. Mladi najčešće komuniciraju s nepoznatim ljudima na društvenim mrežama, a Internet im pruža platformu za istraživanje vlastite seksualnosti. Povećana upotreba Interneta povezana je s rastom posjedovanja i distribucije dječje pornografije. Ovim završnim radom nastoji se ukazati na sveprisutnost, ubrzan porast počinitelja kaznenih djela seksualnog iskorištavanja i spolnog zlostavljanja na Internetu, kao i na potrebu za razvoj preventivnih programima, unaprjeđenje zakonodavstva s ciljem donošenja strožih zakona i produljenje trajanja zatvorskih kazna za počinitelje.

Ključne riječi: Internet, seksualno iskorištavanje djece, zakonska regulativa, rizično ponašanje, seksualni prijestupnici

Sexual Exploitation of Children on the Internet

Abstract: The accelerated technological development and ubiquity of the Internet have a significant impact on traditional forms of communication and information transmission. This transformation has resulted in the widespread adoption of the Internet across all age groups. According to statistics, over half of the world's population uses mobile devices to access the Internet. However, for children, the ownership of mobile devices and general Internet access can pose a greater risk of exposure to harmful content and dangerous activities such as accessing explicit material or creating and sharing their own content. Young people commonly interact with unfamiliar individuals on social media platforms, and the Internet provides them with a platform to explore their own sexuality. The increased use of the Internet is associated with the rise in the possession and distribution of child pornography. This dissertation aims to highlight the omnipresence and rapid increase in perpetrators of online sexual exploitation and abuse, the need for preventive programs, and the enhancement of legislation to enact stricter laws and lengthen prison sentences for offenders.

Key words: Internet, sexual exploitation of children, legal regulations, risky behaviour, sex offenders

Izjava o izvornosti

Ja, Paula Čorko pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Paula Čorko, v.r.

1. UVOD

Ubrzan razvoj modernih tehnologija i široka upotreba Interneta donose revolucionarne promjene u tradicionalnim načinima komunikacije i prijenosu informacija (Vejmelka i Jurinić, 2020.). Internet je postao sve popularniji među svim dobnim skupinama, a prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2021.) na Internetu je najveća zastupljenost dobne skupina od 25 do 34 godina starosti, dok je na drugom mjestu skupina od 16 do 24 godina starosti. Također, porasla je upotreba mobilnog širokopojasnog pristupa Internetu za 13% u odnosu na 2020. godinu. Statistike pokazuju da više od polovice svjetske populacije pristupa Internetu putem mobilnih uređaja. Međutim, kada je riječ o djeci, posjedovanje mobilnih uređaja ih može izložiti većem riziku od štetnih sadržaja i rizičnih aktivnosti na Internetu, kao što su pristup eksplicitnom materijalu i/ili produkcija i dijeljenje vlastitog materijala (Vejmelka i Jurinić, 2020.). Napredak tehnologije i dostupnost Interneta putem pametnih telefona omogućili su svima, pa tako i djeci, neprekidnu povezanost s Internetom. Navedeno je dovelo do situacije u kojoj djeca mogu biti žrtve zlostavljanja u virtualnom svijetu, bez obzira na vrijeme - danju ili noću (Matijević, 2014.).

Istraživanja ukazuju na to da mladi na društvenim mrežama najčešće komuniciraju s ljudima koje nikada nisu susreli u stvarnom životu. Tijekom rane adolescencije, kada se događaju brojne psihološke, biološke i socijalne promjene, mladi otkrivaju i istražuju vlastitu seksualnost, a upravo im Internet često pruža platformu za uključivanje u online seksualne aktivnosti (Sklenarova i sur., 2018.). Shodno tome, istraživači i službenici pravosuđa SAD-a primjećuju porast posjedovanja i distribucije sadržaja koji prikazuje seksualno iskorištavanje djece na Internetu, a povezuju ga upravo sa sve većom upotrebom Interneta (Wolak, Finkelhor i Mitchell, 2005.). Međutim, dok se u fizičkom svijetu mjesto počinjenja seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja lako utvrđuje, u virtualnom prostoru situacija je drugačija. Mjesto počinjenja takvog kaznenog djela može biti mjesto registracije pružatelja internetskih usluga, mjesto fizičkog smještaja servera ili mjesto gdje su prouzročene posljedice kaznenog djela (Derenčinović, 2003.). Postoji izazov u definiranju pojma seksualnog iskorištavanja djece na Internetu. Prema Vejmeljki i Juriniću (2020.), seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece na Internetu su opsežni

pojmovi koji uključuju dječju pornografiju na Internetu, odnosno dječja pornografija predstavlja uži pojam. Važno je napomenuti da termin "pornografija" implicira pristanak, što nije primjenjivo u slučaju djece. Zbog toga se preporučuje korištenje termina "seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece na Internetu" umjesto "dječja pornografija" (Vejmelka i Jurinić, 2020.).

U ovom završnom radu koristit će se izraz dječja pornografija, ali uz svijest o nedostacima te terminologije i podršku suvremenim trendovima u definiranju seksualnog iskorištavanja djece na Internetu. Točnije, nastojat će se što manje koristiti navedeni izraz i ukazati na njegovu krivu primjenu te dati prednost i važnost korištenju pojma seksualnog iskorištavanja djece na Internetu.

Prema podacima Probacijskog informacijskog sustava, Sektora za probaciju, Uprave za kazneno pravo i probaciju Ministarstva pravosuđa i uprave za period od 23. ožujka 2018. godine do 7. lipnja 2023. godine broj počinitelja kaznenih djela spolnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece na Internetu je u stalnom porastu. Navedeno ukazuje na važnost i nužnost podizanja svijesti društva o prisutnosti seksualnog iskorištavanja djece putem Interneta u Republici Hrvatskoj te potrebu za provođenjem sustavnih mjere prevencije, edukacijom djece i mladih o ovoj problematici, povećanjem istraživanja te usklađivanjem zakona s ubrzanim tehnološkim napretkom.

2. POVIJEST I TEORIJSKA RAZRADA SEKSUALNOG ISKORIŠTAVANJA DJECE NA INTERNETU

Kroz povijest, prikazi djece sa seksualnom konotacijom i različiti oblici seksualnog iskorištavanja nisu uvijek bili obuhvaćeni zabranama i smatrani neprihvatljivima (Linz i Imrich, 2001.). U antičkoj Grčkoj, djeca su se smatrala spolno zrelima već u ranoj dobi te su stupala u veze s odraslim partnerima. Slično tome, u Rimskom Carstvu, djevojčice su se udavale već s 14 godina, a seksualni odnosi s djecom su bili prihvaćeni. U srednjem vijeku, prag za sklapanje braka bio je vrlo nizak, ponekad već s 12 godina. Ove prakse bile su rezultat fokusa na predbračnu čistoću i zabranu incesta, umjesto biološke zrelosti partnera (Wortley i Smallbone, 2012.). Tijekom 19. stoljeća u Engleskoj, spolni odnosi s maloljetnicama su bili zakonski dozvoljeni, a tada je i maloljetnička prostitucija bila raširena (Mikhail, 2002.).

Seksualizacija djece odražavala se i u umjetnosti, posebno u slikarstvu i književnosti. U renesansi su umjetnici koristili motive nage djece kako bi izražavali svoje seksualne fantazije. U Engleskoj, od 17. do 19. stoljeća, knjige su opisivale fizičke attribute djece i njihove seksualne sklonosti. S izumom modernog fotoaparata 1826. godine, fotografija je omogućila stvaranje kvalitetnijih i dugotrajnijih fotografija, što je utjecalo na razvoj sadržaja koji prikazuje seksualno iskorištavanje djece (Wotley i Smallbone, 2012). Shodno navedenom, dio opusa pisaca Lewisa Carrolla koji je ujedno bio i fotograf, a ponajprije poznat po djelu "Alisa u zemlji čudesu", između ostalog, činile su slike nagih i provokativno obučenih djevojčica. Neki smatraju da je njegova strast prema fotografiranju djece bila inspiracija za njegovo djelo, a kasnije je po njemu nazvan i jedan od najvećih ringova online dječje pornografije (Derenčinović, 2003.). U prvom dijelu 20. stoljeća, proizvodnja i distribucija takvog sadržaja je stagnirala zbog cenzure i seksualnog konzervativizma (Wotley i Smallbone, 2012.). Kasnije, 60-ih godina, u Danskoj, legalizacija pornografije, rezultirala je većom dostupnošću i potražnjom za pornografijom koja je uključivala maloljetne osobe.

SAD je 1978. godine donio zakon koji kriminalizira distribuciju dječje pornografije. Švedska i Danska, kao jedne od glavnih izvoznika takvog sadržaja, također su uvelike ograničile njenu proizvodnju i distribuciju. Kasnije, 1984. godine, SAD je ukinuo kriterij neprimjerenosti sadržaja, što je dovelo do kriminalizacije

posjedovanja bilo kojeg oblika seksualnog iskorištavanja djece na Internetu (Wortley i Smallbone, 2012.).

Povijesni pregled pokazuje da je seksualno iskorištavanje djece postupno evoluiralo kroz povijest, a posebice utjecajem tehnoloških otkrića poput Interneta.

Seksualno iskorištavanje djece u digitalnom okruženju je sveprisutno i širi se iz dana u dan. Anonimnost korisnika i dostupnost tehnologija omogućuju izradu i distribuciju ilegalnog sadržaja širom svijeta. Represivne vlasti jedne države obično prestaju na njenim granicama, što otežava suzbijanje seksualnog iskorištavanja djece na Internetu. Ključno je ostvariti međunarodnu suradnju na svim razinama i tijekom svih faza kaznenog progona, no ona se suočava s izazovima usklađivanja nacionalnih zakonodavstava i određivanja nadležnosti. Nesklad u zakonodavstvima otežava pružanje pravne pomoći i izručenje osumnjičenih za kaznena djela seksualnog iskorištavanja djece na Internetu. Identifikacija mjesta počinjenja kaznenog djela predstavlja jedan od najvećih izazova u progonu online seksualnog iskorištavanja djece, što utječe na nadležnost sudova i primjenu kaznenog zakonodavstva. Dok je određivanje fizičkog mjesta počinjenja relativno jednostavno u stvarnom svijetu, u virtualnom prostoru to može biti mjesto registracije pružatelja internetskih usluga, mjesto smještaja servera ili mjesto s kojeg su prouzročene posljedice kaznenog djela (Derenčinović, 2003.). Prema Odeljan (2009.), istraživači su utvrdili da je bitno poznavati razlike između tri oblika zlostavljanja. Prvi oblik se odnosi na zlostavljanje bez kontakta (vulgarne priče, pokazivanje pornografskih slika, spolnih organa, masturbiranje pred žrtvom), drugi oblik uključuje seksualno maltretiranje koje obuhvaća niz deliktih radnji na štetu djeteta, a obuhvaća i tjelesni kontakt (npr. spolno dodirivanje). U konačnici, treći oblik koji je ujedno i najteži oblik seksualnog iskorištavanja, je oblik pri kojem dolazi do vaginalnog ili analnog spolnog odnosa (silovanje, spolni odnošaj).

Terminologija koja se koristi za opisivanje elektroničkog nasilja i zlostavljanja nad djecom često je nedorečena i neusklađena, što dovodi do konfuzije u ovom području. Stručnjaci i istraživači ne slažu se oko definiranja elektroničkog nasilja i zlostavljanja. Neki tvrde da je online zlostavljanje samo oblik tradicionalnog nasilja, dok drugi ističu strukturne razlike između online i tradicionalnog nasilja. Također,

postoje različita mišljenja o specifičnim karakteristikama cyber zločina. Neki smatraju da cyber zločini nisu posebno područje kaznenog prava, dok drugi zagovaraju usko definiranje tog pojma. Izrazi seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece na Internetu obuhvaćaju širi spektar nego što je sama dječja pornografija na Internetu. Međunarodne smjernice ističu važnost korištenja prikladne terminologije kako bi se izbjeglo umanjivanje ozbiljnosti ovog kaznenog djela. Termin "pornografija" implicira pristanak, što nije primjenjivo na djecu. Stoga se zagovara upotreba termina seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece na internetu umjesto dječje pornografije (Vejmelka i Jurinić, 2020.).

Elektroničko nasilje, zlostavljanje i seksualno zlostavljanje djece na Internetu su različiti pojmovi koji se koriste u akademskim i stručnim raspravama. Također je ključno razumjeti pojam online *groominga*, koji se odnosi na manipulaciju i vrbovanje djece putem Interneta radi seksualnog iskorištavanja (Vejmelka i Jurinić, 2020.). Tijek mamljenja djece u spolne svrhe ovisi o različitim faktorima, kao što su ciljevi *groomera*, interakcija s djetetom, tehnike nagovaranja i stvaranje prijateljstva s djetetom. *Groomeri* mogu koristiti razne taktike, kao što su razgovor o intimnim stvarima, postupno izlaganje djeteta spolno eksplicitnim sadržajima te upotreba darova ili prijatnji kako bi smanjili otpor djeteta. Konačni ciljevi *groomera* mogu biti različiti, uključujući samo stjecanje uvida u pornografski sadržaj, dogovaranje fizičkog sastanka s ciljem spolnog zlostavljanja djeteta ili stvaranje online materijala koji prikazuje seksualno iskorištavanje djece (Škrtić, 2013.).

3. ZAKONSKI OKVIR SEKSUALNOG ISKORIŠTAVANJA DJECE NA INTERNETU

Derenčinović (2003.) ističe da je nepobitno kako izvori seksualnog iskorištavanja djece na Internetu neprestano rastu, a tome doprinose mnogi faktori, među kojima se posebno ističe anonimnost korisnika. Quayle i Taylor (2003.) smatraju da je upravo anonimnost individualna mogućnost koju je digitalno okruženje otvorilo za počinjenje kaznenih djela seksualnog iskorištavanja djece na Internetu. Društvene mogućnosti se ogledaju u širokoj dostupnosti i jednostavnom povezivanju, stvaranju novih kontakata putem društvenih mreža i drugih komunikacijskih kanala, kao i formiranju zajednica korisnika dječje pornografije. Različite multimedijske tehnike svojom jednostavnošću omogućavaju svakom korisniku da bez posebnog znanja izrađuje i distribuira nezakonite sadržaje (Derenčinović, 2003.), što predstavlja dio tehnoloških mogućnosti za počinjenje kaznenih djela seksualnog iskorištavanja djece u digitalnom okruženju. Ono dovodi do smanjene kontrole nagona obzirom da Internet nudi mogućnost ostvarivanja sve ekstremnijih fantazija i poriva do konačnog mamljenja djeteta za zadovoljavanje spolnih potreba (Quayle i Taylor, 2003.). Mamljenje djece u spolne svrhe uporabom Interneta je velika prijetnja. Za razliku od neposrednog osobnog kontakta, na Internetu postoji neograničena mogućnost komunikacije, mogućnost skrivanja pravog identiteta, spola, starosti, stvarnog tjelesnog izgleda, stvarnih namjera uspostavljanja i održavanja komunikacije. Navedeno je rezultiralo sve većim brojem spolnog zlostavljanja djece uporabom Interneta i mobilne telefonije, a u konačnici se stvorila potreba za proširenjem kaznenopravne zaštite na uporabu informacijske i komunikacijske tehnologije koja uključuje fiksni i mobilni Internet, kao i uporabu svih oblika komunikacije ostvarivih suvremenim računalnim sustavima i pametnim telefonima poput SMS, MMS, glasovnih poruka i dr. (Škrtić, 2013.).

Etimološki, pornografija, dolazi od grčkih riječi porne (bludnica) i graphein (pisati). Prema Valkenburg i Peter (2016.) pornografija se definira kao profesionalno proizvedene slike ili videozapisi čija je svrha seksualno uzbuđivanje gledatelja, a kao takvi najčešće prikazuju seksualne aktivnosti poput masturbacije, oralnog zadovoljavanja i samog seksualnog čina. Dječja pornografija se prema Direktivi EU (čl.2, st.1, t.c) definira kao bilo koji materijal koji vizualno prikazuje dijete ili osobu

koja izgleda kao dijete, a koja sudjeluje u stvarnoj ili simuliranoj spolno eksplicitnoj aktivnosti ili bilo koji prikaz spolnih organa, djeteta ili osobe koja izgleda kao dijete, u primarno spolne svrhe, realistične slike djeteta koje sudjeluje u spolno eksplicitnom ponašanju ili realističnih slika spolnih organa djeteta u primarno seksualne svrhe. Međutim, važno je za naglasiti kako kada je riječ o terminu dječja pornografija ono nailazi na mnoštvo kritika jer se pojam pornografije odnosi na opisivanje ili vizualno prikazivanje seksualnih objekata i radnja lišenih estetskih sadržaja, a koje je usmjereno na razbuđivanje mašte gledatelja, što samo po sebi nije zabranjeno. Dakle kada se koristi izraz dječja pornografija ono netočno određuje sadržaj i implicitno podrazumijeva sporazumnu aktivnost (Kokot, 2015.). Takva terminologija najčešće se koristi, kako navode Wolak, Finkelhor i Mitchell (2005.), u zakonodavnom sustavu i stručnoj praksi većine razvijenih zemalja, pa tako i u Republici Hrvatskoj. U području zlostavljanja i iskorištavanja djece na Internetu doneseni su sljedeći dokumenti koji predstavljaju međunarodne standarde na području zlostavljanja i iskorištavanja djece na Internetu, a koji imaju utjecaj na izmjene u nacionalnim zakonodavstvima: Konvencija o kibernetičkom kriminalu, Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja i Direktiva o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije (Jurinić i sur., 2020.). Uz navedeno, bitno je spomenuti i Konvenciju o pravima djeteta usvojenu 20. studenog 1989. godine te Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i pornografiji te zabrani sudjelovanja djece u oružanim sukobima (Vejmelka i Jurinić, 2020.). Kaznenim zakonom iz 2011. godine hrvatsko zakonodavstvo donijelo je nove izmjene u području inkriminacije protupravnog ponašanja koje se odnosi na iskorištavanje djece za pornografiju i pornografske predstave (Jurinić i sur., 2020.).

3.1. Pojam dijete

Kada je riječ o pojmu dijete, svatko će taj pojam definirati na drugačiji način, a takva je pojava i u zakonskim okvirima. Konvencija o pravima djeteta definirala je pojam djeteta kao svakog ljudskog bića mlađeg od 18 godina, osim ako se po pravu koje se primjenjuje punoljetnost ne stječe ranije (Konvencija o pravima djeteta, NN 12/93). U Kaznenom zakonu Republike Hrvatske, dijete se definira kao osoba koja nije navršila osamnaest godina života (Kazneni zakon, NN 84/21, čl.87., st.7.), kao i u

Zakonu o sudovima za mladež, ali gdje se radi razlika između pojma djeteta kao žrtve kaznenog djela i kao počinitelja kaznenog djela. U tom smislu, u Zakonu o sudovima za mladež, dijete je osoba koja nije navršila osamnaest godina života. Ali, prema članku 2. osoba koja je kao počinitelj, a u vrijeme počinjenja kaznenog djela je navršila četrnaest godina i nije navršila osamnaest godina, nije definirana kao dijete već kao maloljetnik (Zakon o sudovima za mladež, NN 126/19, čl.2.). U Republici Hrvatskoj dobna granica, prema Kaznenom zakonu, za pristanak na spolni odnos, iznosi petnaest godina. Međutim spolni odnošaj, spolna radnja ili bludna radnja, smatrat će se kaznenim djelom ukoliko je razlika u dobi osoba koje čine spolni odnošaj, spolnu ili bludnu radnju veća od tri godine (Kazneni zakon, NN 84/21, čl.158., st.3).

Konvencija o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja kao načelo propisuje da će svaka stranka usvojiti zakonske ili druge mjere koje su potrebne, a koje će žrtvi osigurati, u slučajevima kada je njena dob neizvjesna, pružanje zaštite i mjera pomoći sve do trenutka do kada se ne utvrdi njezina dob. Tu je posebice riječ o žrtvama koje su djeca žrtva trgovanja ljudima, ilegalni migranti, žrtve rata, elementarnih nepogoda, a koja mogu biti bez identiteta ili s lažnim ili krivotvorenim identitetom (Kokot, 2015.). Važno je voditi računa o djeci žrtvama seksualnog iskorištavanja u digitalnom okruženju, ono može ostaviti teške posljedice na žrtvama obzirom da se njime ugrožava djetetov psihosocijalni razvoj (Davidson i sur., 2011; ECPAT, 2018.).

3.2. Međunarodni standardi na području zlostavljanja i iskorištavanja djece na internetu

Kao što je ranije navedeno, dokumenti koji predstavljaju međunarodne standarde koji imaju utjecaj na nacionalno zakonodavstvo u području zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djecu su: Konvencija o kibernetičkom kriminalu, Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja te Direktiva o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije.

Konvencija o kibernetičkom kriminalu je međunarodni ugovor koji se smatra jednom od okvirnih konvencija. Njene odredbe nisu izravno primjenjive, već svaka država treba usvojiti te odredbe i implementirati ih u svoje zakonodavstvo (Vojković

i Štambuk – Sunjić, 2006.). Konvencija pruža učinkovite mehanizme za suzbijanje seksualnog iskorištavanja djece u kibernetičkom prostoru. Međutim, važno je napomenuti da su njezine odredbe ograničene na uporabu računalnih sustava te stoga ne obuhvaćaju sve oblike seksualnog zlostavljanja djece putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija (Škrtić, 2013.). U Konvenciji, dječja pornografija definirana je kao *pornografski materijal koji vizualno prikazuje: maloljetnika kako sudjeluje u seksualno eksplicitnom ponašanju; osobu koja izgleda kao maloljetnik koji sudjeluje u seksualno eksplicitnom ponašanju; stvarne slike koje predstavljaju maloljetnika kako sudjeluje u seksualno eksplicitnom ponašanju* (Konvencija o kibernetičkom kriminalu, NN 4/04, čl.9., st.2.).

Za razliku od prethodno spomenute Konvencije koja zahtijeva kazneno sankcioniranje proizvodnje, distribucije i posjedovanja dječje pornografije na računalnom sustavu, odredbe Konvencije Vijeća Europe i Direktive Europe za počinjenje kaznenog djela dječje pornografije nisu ograničene samo na računalne sustave (Škrtić, 2013.). Konvencija Vijeća Europe *za cilj ima sprječavanje i suzbijanje seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece; zaštitu prava djece žrtava seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja; promicanje nacionalne i međunarodne suradnje u suzbijanju seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece* (Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i nasilja, NN 10/07, čl.1., st.1.). Ona propisuje mjere suzbijanja, pritom propisuje strankama obvezu o usvajanju potrebnih zakonodavnih i drugih mjera za suzbijanje svih oblika seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja djece te za zaštitu djece (čl.4.); obvezu o uspostavi socijalnih programa za pružanje potrebne potpore žrtvama, njihovim bliskim korisnicima i skrbnicima (čl.11., st.1.); usvajanje zakonskih i drugih mjera kojima se potiče i podržava uspostava služba za pružanje informacija kao što su telefonske i internetske linije za pomoć (čl.13.); a između ostalog propisuje i da će svaka stranka usvojiti zakonske ili druge mjere kako bi se kaznenopravno sankcionirao namjerni neovlašteni čin: proizvodnje dječje pornografije, nuđenja ili činjenja iste dostupnim, distribucije ili prijenosa dječje pornografije, nabavljanja iste za sebe ili drugu osobu, njeno posjedovanje i svjesno ostvarivanje pristupa dječjoj pornografiji putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija (čl.20., st.1.).

Direktivom EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije propisuje se kažnjivim prijedlog odrasle osobe ostvaren putem informacijske i komunikacije tehnologije da se sastane s djetetom u dobi u kojoj nije doseglo dobnu granicu za davanje pristanka za sudjelovanje u spolnim aktivnostima (čl.6., st.1.), a s razlogom počinjenja kaznenog djela sudjelovanja djeteta u spolnim aktivnostima (čl.3., st.4.) i proizvodnji dječje pornografije (čl.5., st.6.). Za navedeno kazneno djelo, prema Direktivi EU, trebala bi biti propisana kazna zatvora u trajanju od najmanje jedne godine (čl.6., st.1.). Njome se propisuje i sam pokušaj počinjenja kaznenih djela u okviru pribavljanja i posjedovanja dječje pornografije (čl.5., st.2.).

Odredbe Direktive EU propisuju obvezu kaznenopravnog sankcioniranja samog pokušaja pristupa online seksualnom iskorištavanju djece i svjesnog pribavljanja iste. Osim toga, Direktiva EU u definiciji dječje pornografije, za razliku od drugih međunarodnih dokumenata, obuhvaća i svaki materijal koji vizualno prikazuje osobu koja izgleda kao dijete. S druge strane, Konvencija Vijeća Europe ne propisuje ništa o pokušaju, već propisuje obvezu kažnjavanja za namjerni pokušaj inkriminiranih ponašanja iz članka 23. Konvencije. (Škrtić, 2013.). Republika Hrvatska, kao članica Europske unije, dužna je poštovati i provoditi navedene pravne izvore (Jurinić i sur., 2020.).

3.3. Pravno uređenje seksualnog iskorištavanja djece na Internetu u Republici Hrvatskoj

Obveza inkriminacije predlaganja sastanaka i poduzimanja mjera da do susreta dođe s namjerom spolne zlouporabe djeteta, a koja je propisana Konvencijom Vijeća Europe, implementirana je u odredbe članka 161. Kaznenog zakona – mamljenje djeteta za zadovoljavanje spolnih potreba. Međutim obveza inkriminacija iste, ali s namjerom proizvodnje online materijala koji uključuje prikazivanje seksualnog iskorištavanja djeteta, nije provedena (Škrtić, 2013.). Shodno navedenom, u Republici Hrvatskoj je Kaznenim zakonom iz 2011. godine, pod utjecajem ranije navedenih međunarodnih pravnih izvora, reformiran dio zakona koji se odnosi na spolno iskorištavanje djece i to na način da su proširene inkriminacije djela zlostavljanja i iskorištavanja djece te su povećane kazne zatvora za počinitelje (Vejmelka i Jurinić, 2020.). Kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta definiraju kaznena

djela koja su počinjena u odnosu na dijete (Kazneni zakon, NN 84/21, čl.162., st.1), u odnosu na dijete mlađe od petnaest godina (Kazneni zakon, NN 84/21, čl.158., st.1.), u odnosu na dijete koje je navršilo petnaest godina (Kazneni zakon, NN 84/21, čl.159., st.1.) i osobu mlađu od petnaest godina (Kazneni zakon, NN 84/21, čl. 161., st.1.). Prema Kaznenom zakonu, pokušaj kaznenog djela mamljenja djece za zadovoljavanje spolnih potreba je kažnjiv (čl.161., st.1.), a za koji je predviđena kazna zatvora u maksimumu od pet godina. Stavkom 2., istog članka, se sankcionira davanje, prikupljanje i prenošenje podataka o osobi mlađoj od petnaest godina radi počinjenja kaznenog djela mamljenja djece za zadovoljavanje spolnih potreba, a onaj koji to učini kaznit će se kaznom zatvora do tri godine. U odredbama Kaznenog zakona (čl.163., st.1.) propisano je kazneno djelo, namamljivanja, vrbovanja ili poticanja djeteta na sudjelovanje u snimanju seksualnog iskorištavanja djeteta, njenoj organizaciji ili omogućavanje snimanja istog. Kazna zatvora, propisana istim člankom, za navedeno kazneno djelo je od jedne do deset godina. Prema članku 163., stavak 3., kazna zatvora se diže do dvanaest godina za počinitelje koji silom ili prijetnjom, kao i obmanom, prijevarom, zlouporabom ovlasti ili teškog položaja ili odnosa zavisnosti, prisile ili navedu na snimanje seksualnog iskorištavanja djeteta. Ako prilikom počinjenja navedenih kaznenih djela, djetetu nanese nešto od sljedećeg: teška tjelesna ozljeda, narušen njegov tjelesni ili emocionalni razvoj, dijete je ostalo trudno, ako je u kaznenom djelu sudjelovalo više počinitelja, djelo je počinjeno nad posebno ranjivim djetetom, počinjeno je od strane bliske osobe ili osobe s kojom dijete živi u zajedničkom kućanstvu ili je počinjeno na osobito okrutan ili ponižavajući način, predviđena je kazna zatvora u trajanju od minimalno tri do maksimalno petnaest godina (Kazneni zakon, NN 84/21, čl.166., st.1.).

Prema Jurinić i sur. (2020.) podaci o seksualnom iskorištavanju djece na Internetu u Republici Hrvatskoj, za period od 2013. do 2018. godine ukazuju na porast takvih kaznenih djela u tom periodu, međutim uočeno je da broj optužbi i presuda nije proporcionalno rastao s brojem prijava navedenog kaznenog djela, a prema čemu se može zaključiti kako je potreba dodatna edukacija unutar pravosudnog sustava kako bi došlo do adekvatnog sankcioniranja i većih kazna koje će biti u skladu s težinom kaznenih djela.

4. RIZIČNO SEKSUALNO PONAŠANJE NA INTERNETU

Termin rizična ponašanja danas se sve češće upotrebljava, a pri definiranju rizičnog ponašanja dolazi do nedoumica i teškoća. Kao sinonim za rizična ponašanja još se rabe pojmovi poput smetanja u ponašanju, poremećaja u ponašanju, društveno neprihvatljivog ponašanja, devijantnog ponašanja itd. U posljednjih nekoliko godina, pojam "u riziku" se koristi za opisivanje djece i mladih koji se suočavaju s brojnim problemima koji negativno utječu na njihov pozitivan razvoj. Najčešće istraživani i potvrđeni faktori rizika u razvoju rizičnih ponašanja kod djece i mladih uključuju biološke čimbenike rizika, rizične čimbenike povezane sa školom, individualne i vršnjačke čimbenike rizika, te rizične čimbenike u obitelji i zajednici (Đuranović, 2014.). Prema Nazoru (2002.), rizičnim ponašanjem smatra se svako ponašanje koje se može svrstati u kategoriju opasnog ili riskantnog, a takvim ga doživljava i elaborira okolina. Ono može dovesti u opasnost samu osobu i/ili grupu u okolini. Tako su se pojavom i širenjem Interneta pojavili novi rizici kao što su narušena privatnost i sigurnost, internetski kriminal i sve veća raširenost neprimjerenog sadržaja. Suočavanje s takvim rizicima može imati dugotrajne i snažne posljedice na svaku osobu, posebno na mlade ljude koji još uvijek ne posjeduju dovoljno kritičkog razmišljanja i često nisu svjesni samih rizika s kojima se suočavaju (Vejmelka i sur., 2017.).

Seksualnost predstavlja jedan od ključnih psihofizičkih aspekata odrastanja adolescenata, međutim on je u adolescenciji obilježen određenim rizicima. Povećana je uporaba pornografije među adolescentima, a zbog nedostatka iskustva i kognitivnih sposobnosti smatra ih se osjetljivom i ranjivom populacijom korisnika pornografije (Koletić i Mehulić, 2021.). Kada se govori o sekstingu, postoji mišljenje određenih autora da je to oblik komunikacije među mladima koji nema negativne posljedice ako se provodi na siguran način. S druge strane, većina autora se slaže da je takva razmjena poruka rizično ponašanje koje može rezultirati negativnim posljedicama (Buljan Flander i sur., 2021.).

4.1. Korištenje Interneta u Republici Hrvatskoj

Podaci Državnog zavoda za statistiku (2020.) pokazuju da 85% stanovništva Republike Hrvatske ima pristup Internetu, dok njih 77% posjeduje osobno računalo. Najmlađa populacija, posebno osobe u dobi od 16 do 24 godine, prednjači u korištenju

računala, dok se broj korisnika postupno smanjuje kako dobna skupina raste. Učenici i studenti najviše koriste Internet, dok se općenito stanovništvo najviše koristi internetom za čitanje vijesti i časopisa, prikupljanje informacija o proizvodima i uslugama, gledanje sadržaja na YouTubeu, korištenje e-pošte, pronalaženje informacija o zdravlju, sudjelovanje na društvenim mrežama i drugo. Korištenje Interneta ima pozitivne aspekte poput brzog pristupa informacijama, šireg povezivanja s ljudima diljem svijeta, razvoja komunikacije i drugih, no ima i svoje negativne strane. Povećanjem njegova korištenja došlo je do pojave rizičnih ponašanja na Internetu (Notar, Padgett i Roden, 2013.), a pojavili su se i „novi“ rizici kao što su narušena privatnost i sigurnost, internetski kriminal i raširenost neprimjerenog sadržaja (Greenfield i Yan, 2006.).

Danas je korištenje Interneta postala svakodnevnica, a informacijsko – komunikacijska revolucija dosegla je svoj vrhunac, čime je posljedično došlo do drugačijeg oblika odrastanja, komuniciranja, ali i cjelokupnog načina življenja. Zbog osjećaja anonimnosti, dostupnosti različitih neprimjerenih i uznemirujućih sadržaja potencijalno može doći do mnogih opasnosti. Neka od njih su izloženost seksualnim ili nasilnim sadržajima te slanje i primanje seksualno eksplicitnog sadržaja koji je poznat pod nazivom seksting (Buljan Flander i sur., 2004.).

4.2. Pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja

Kao što je ranije navedeno, etimološki, pornografija, dolazi od grčkih riječi *porne* (bludnica) i *graphein* (pisati). Pornografija se definira kao profesionalno proizvedene slike ili videozapisi čija je svrha seksualno uzbuđivanje gledatelja, a kao takvi najčešće prikazuju seksualne aktivnosti poput masturbacije, oralnog zadovoljavanja i samog seksualnog čina (Valkenburg i Peter, 2016.). Istraživanje koje su proveli Valkenburg i Peter (2016.) ukazuje na to da je gledanje pornografskog sadržaja povezano s liberalnijim seksualnim stavovima, što znači da adolescenti koji često gledaju pornografiju mogu biti skloniji stupanju u seksualne odnose. Osim toga, postoje naznake da konzumiranje pornografije može biti povezano s češćom promjenom seksualnih partnera i većom sklonosti prema seksualnoj agresiji. Također, rezultati istraživanja ukazuju da korisnici pornografije često imaju problematične obiteljske odnose i da je važan prediktor u pretraživanju i korištenju pornografije zadovoljstvo životom i samopoštovanje.

Prema istraživanjima Pavin (2019.), postoji obilje dokaza koji ukazuju na negativne posljedice gledanja pornografskih sadržaja, posebno kod djece i adolescenata. Studije su pokazale da navedeno može rezultirati izraženijim spolnim stereotipima, većom sklonosti seksualnoj agresiji, iskrivljenom percepcijom seksualnih odnosa i slično.

4.2.1. Pretraživanje i gledanje pornografskog sadržaja u Republici Hrvatskoj

Istraživanje provedeno na adolescentima (N = 352) u 9 srednjih škola u Republici Hrvatskoj, s namjerom istraživanja veze između načina korištenja Interneta i rizičnih online ponašanja, koristilo je standardizirane mjerne instrumente poput Testa ovisnosti o Internetu, Upitnika o doživljavanju i počinjenju elektroničkog nasilja te pitanja o sociodemografskim karakteristikama sudionika i njihovim online aktivnostima. Rezultati istraživanja su sljedeći: djevojke više vremena provode na društvenim mrežama, slušajući glazbu, razmjenjujući poruke i tražeći informacije za školske zadatke i medicinske sadržaje u usporedbi s mladićima. S druge strane, mladići značajno više vremena provode igrajući online igre, pretražujući sadržaje za odrasle, sudjelujući u online kockanju, chatu i internetskim forumima. Među ostalim, rezultati su pokazali da je pretraživanje i pregledavanje sadržaja za odrasle povezano s ovisnošću o Internetu. Korelacija postoji kod pretraživanja i pregledavanja sadržaja za odrasle i činjenja virtualnog nasilja. Prema navedenom, rezultati ukazuju na to da učenici koji čine elektroničko nasilje pokazuju tendenciju rizičnog ponašanja i u drugim aktivnostima poput pregledavanja pornografskog sadržaja (Vejmelka i sur., 2017.). Obzirom da se u suvremenoj pornografiji često prikazuje seksualni odnos u kojima se vrlo rijetko referira na moguće posljedice i rizike, odnosno uobičajeni pornografski prikaz spolnog odnosa često isključuje uporabu kondoma, adolescenti takav oblik odnosa mogu smatrati normalnim, poželjnim i uobičajenim (Koletić i Mehulić, 2021.).

Prema istraživanju Matković (2014.) provedenom na populaciji u Hrvatskoj, utvrđeno je da su online seksualne aktivnosti jednako zastupljene kod oba spola, pri čemu 50,2% muškaraca, a 49,8% žena. Najveći udio korisnika online seksualnih aktivnosti bio je u dobi od 25 do 30 godina, dok je dobna skupina od 31 do 40 godina bila odmah iza njih. Rezultati studije također su pokazali da 66,2% korisnika online seksualnih aktivnosti ima završenu visoku školu ili preddiplomski studij.

Rizičnim seksualnim ponašanjem na Internetu, kao i rizičnim ponašanjem na Internetu općenito, korisnici mogu naići na razne sadržaje poput onog koji prikazuje seksualno iskorištavanje djece, postati žrtve mamljenja u spolne svrhe ili pak postati žrtva trgovanja ljudima.

4.2.2. Online seksualno iskorištavanje djece

Osim što je Internet donio velike pozitivne iskorake, ubrzao način dolaženja do željenih informacija i znanja, povezivanja ljudi i drugo, njegovim dolaskom velik dio kriminalnih aktivnosti iz stvarnog svijeta se preselio u virtualni svijet. U takvom svijetu puno je teže istraživati takva kriminalna ponašanja zbog nepostojanja granica kao niti udaljenosti koju bi bilo potrebno fizički prijeći. Istraživanje kaznenih djela na računalnim sustavima i mrežama i dalje predstavlja relativno novo područje u kriminalističkim istragama. Kada je riječ o kaznenim djelima na *Peer to Peer*¹ računalnim mrežama, za koja je samo mali broj hrvatskih policijskih službenika obučen, važno je imati na umu da se putem takvih mreža događa značajan dio distribucije online sadržaja koji prikazuje seksualno iskorištavanje djece. Postoji široko rasprostranjeno mišljenje da se stvaranje i distribucija takvog sadržaja, pa i pedofilija događaju samo u drugim zemljama, a ne kod nas, no u stvarnosti to nije slučaj (Protrka i Hrestak, 2017.).

4.2.3. Mamljenje djece u spolne svrhe

Mamljenje djece u spolne svrhe putem Interneta velika je prijetnja zbog neograničene mogućnosti komunikacije, prekrivanja karakteristika kao što su spol, dob, stvarni izgled, stvarne namjere uspostavljanja i održavanje komunikacije. Spolni *grooming* uporabom informacijske i komunikacijske tehnologije može se definirati kao aktivnost odrasle osobe u približavanju i zavođenju djeteta uporabom Interneta, putem socijalnih mreža, grupa za razgovor, grupa korisnika interneta ili foruma, a čiji je krajnji cilj spolno zlostavljanje djeteta ili proizvodnja sadržaja koji prikazuje to dijete. Krajnji cilj i namjera *groomera* razvija se u tri osnovna pravca. Prvi je onaj čiji je jedini cilj ostvarivanje uvida u pornografski sadržaj mlade osobe, a što se može razvijati u daljnje pribavljanje istog. Pri ostvarivanju tog cilja sva se aktivnost odvija putem kibernetičkog prostora, a takva aktivnost, točnije posjedovanje, snimanje i

¹ Koncept računalnih mreža bez potrebe za poslužiteljem, gdje svako računalno djeluje kao zasebna stanica

pohranjivanje sadržaja koji prikazuje seksualno iskorištavanje djece ima sva bitna obilježja kaznenog djela posjedovanja dječje pornografije. Drugi oblik može biti ugovaranje sastanka s krajnjim ciljem fizičkog spolnog zlostavljanja djeteta, odnosno sve ono što se odvija u kibernetičkom svijetu tek je priprema za počinjenje kaznenog djela spolnog zlostavljanja djeteta. Treći oblik obuhvaća uporabu informacijsko - komunikacijske tehnologije radi ostvarivanja uvida u pornografski sadržaj, odnosno fotografije ili video zapise koji prikazuju genitalije djeteta, eksplicitno stvarno ili stimulirano spolno ponašanje tog djeteta, a pri kojem *groomer* nastoji ugovoriti sastanak s krajnjim ciljem proizvodnje materijala koji prikazuje seksualno iskorištavanje djece. Moguće je ostvarivanje sva tri navedena oblika ili međusobna kombinacija istih (Škrtić, 2013.).

Slučaj pod nazivom „Alexandra Man“, a koji je obuhvaćao sva tri navedena modaliteta počinjenja kaznenog djela, jedan je od najpoznatijih primjera *groominga*. Takozvani „Alexandara Man“ bio je neoženjeni muškarac, starosti 31 godinu, koji je optužen za brojna seksualna kaznena djela poput silovanja, seksualne prisile, teške seksualne prisile, seksualnog iskorištavanja maloljetnika, seksualnog uznemiravanja i zavođenja mladih itd., a počinio je djela na štetu 56 djevojaka u dobi od 12 do 17 godina. Tijekom komunikacije s djevojkama koristio je lik „Alexandre“ mlade žene koja je bila profesionalni model i voditeljica agencija za pružanje usluga pratnje. Takvim predstavljanjem uspio je uspostaviti kontakt s velikim brojem mladih djevojaka, a nakon što bi uspostavio kontakt predlagao je privatnije komunikacije putem društvene mreže MSN. U toj ulozi, tražio ih je da šalju nepristojne fotografije, filmove, spolne poze pred web kamerama i slično, a krajnji cilj mu je bio sastanak s djevojkama. Neki slučajevi uključivali su nasilje, pa čak i silovanje ukoliko djevojke na početku sastanka nisu prihvaćale spolni odnos. Ukoliko bi djevojke pokušale prekinuti kontakt s njim, odnosno likom „Alexandre“, bile bi ucjenjivanje objavljivanjem snimljenih fotografija i poziranja. Nakon što je na njegovu presudu uložena žalba, žalbeni sud je njegovu kaznu smanjio na 10 godina zatvora, deportaciju te novčanu kaznu (Škrtić, 2013.).

4.2.4. Trgovanje ljudima

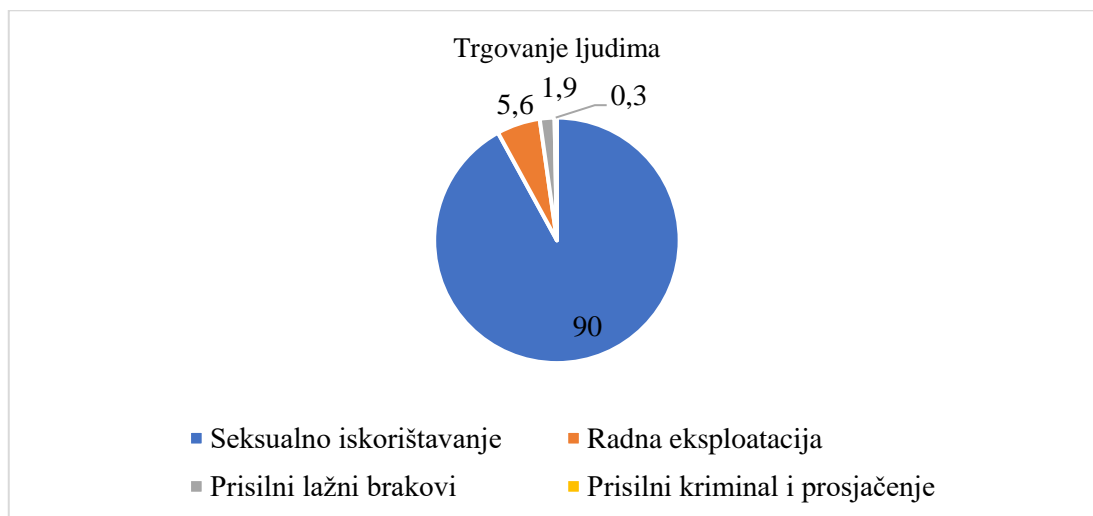
„Prema službenoj definiciji, trgovanje ljudima obuhvaća sve radnje koje uključuju regrutiranje, transport unutar ili izvan granica zemlje, kupnju, prodaju, transfer,

primitak ili pružanje zaklona osobi na osnovi prijevare, prisile, uključujući i prijetnje nasiljem, zloupotrebu moći kako bi se osoba držala u nedobrovoljnom položaju obveze bez obzira na plaću, u kućanstvu, u prisilnom radu ili ropskim uvjetima te u zajednici izvan one u kojoj je osoba živjela kad su prijevara ili prisila nastale“ (www.sindikotpolicije.hr).

Većina žrtava trgovanja ljudima su osobe kojima je obećan bolji život i dobra novčana zarada. Često, osim što se samim žrtvama obećava bolji život, to se obećava i njihovim obiteljima i roditeljima. Nerijetko se do žrtava dolazi na način da im se obeća dobro plaćeni posao (npr. poslovi dadilja, modela i dr.), putem Interneta nudeći usluge lažnih agencija za ugovaranje brakova ili na način da se žrtve žene vraćaju u svoju sredinu da bi vrbovale druge žene. Trgovanje ljudima se najviše zasniva na seksualnoj industriji u kojoj su izrabljuju žene i djeca. Ženama i djecom se najčešće trguje u svrhu prostitucije i pornografije, a muškarcima zbog rada u teškim i prljavim poslovima (Belušić i sur., 2006.).

Europol (2021.) u svom izvješću navodi kako je Internet postao ključno mjesto za trgovanje ljudima. Jedan od razloga je sigurno to što su online interakcije omogućile lakše pronalaženje žrtava, pristup osobnim podacima, planiranje transporta, oglašavanje žrtava kao i njihovo iskorištavanje i kontrolu. Tijekom 2013. - 2014. Europol je primio preko 6000 prijava za kriminalne grupe uključene u trgovanje ljudima. Na grafičkom prikazu 4.1. vidljivo je kako se 90% tih prijava odnosilo na trgovinu ljudima s ciljem seksualnog iskorištavanja, 5,6% na radnu eksploataciju, 1,9% na prisilne lažne brakove, a 0,3% na prisilni kriminal i prosjačenje. Najvećim dijelom su to bile mlade djevojke prisiljene na bavljenje prostitucijom i djeca koja su bila prisiljavanja na prosjačenje i prisilni kriminal.

I Graf 4.1. Vrste prijave za trgovanje ljudima

Izvor: Izvješće Europolu za 2021. godinu

4.3. Seksting

Seksting se definira kao slanje poruka, vlastitih slika i/ili videa koji uključuju seksualni eksplicitni sadržaj drugoj osobi putem Interneta (Klettke i sur., 2014). On je u današnje vrijeme sve popularniji među mladom populacijom što dokazuju i mnoga istraživanja. Istraživanja su, između ostalog, pokazala kako postoji nekoliko mogućih motiva za seksting, pa su tako neki od njih flertovanje, održavanje intimnosti, eksperimentiranje, ali i pritisak od strane partnera. Najčešće se slanje seksualiziranih poruka odvija unutar romantične veze, no važno je naglasiti kako ono sa sobom nosi određene rizike. Najčešći rizik odnosi se na mogućnost otkrivanja sadržaja takvih poruka onima kojima te poruke nisu bile namijenjene zbog čega mogu uslijediti ozbiljne psihološke posljedice poput sniženog poštovanja. Dosadašnja istraživanja su pokazala kako je slanje takvih poruka povezano s drugim rizičnim spolnim ponašanjem poput ranijeg stupanja u spolne odnose, učestalog mijenjanja spolnih partnera i nekorištenja zaštite tijekom spolnog odnosa (Pavin, 2019.)

Prema Modelu dualne obrade, u djetinjstvu i adolescenciji izvršne funkcije i procesi donošenja odluka još nisu u potpunosti razvijeni. Prema navedenom, može se zaključiti kako djeca i adolescenti u toj dobi nisu u stanju dovoljno dobro procijeniti moguće posljedice sekstinga. Osim toga, u toj dobi su osobe vođene emocijama uzbuđenja i nemogućnosti odgađanja potencijalne nagrade kao što je primjerice osjećaj poželjnosti ili produbljanja intimnosti (Rhyner i sur., 2018.).

4.3.1. Seksting u Republici Hrvatskoj

Istraživanje koje je provedeno na teritoriju Republike Hrvatske na 311 učenika u dobi od 15 do 17 godina, a čiji je cilj bio provjeriti postoje li značajne razlike između onih adolescenata koji nikad nisu sekstali i onih koji su se upustili u takvo ponašanjem barem jedanput, pokazalo je da je od svih sudionika koji su sudjelovali u istraživanju, 39,9% je barem jednom u životu sekstalo. Sudionici koji nikada nisu sekstali su u prosjeku imali jednog seksualnog partnera, dok je suprotna grupa sudionika u prosjeku imala dva seksualna partnera. Rezultati su jednaki kada je riječ o upotrebi zaštite tijekom seksualnih odnosa, pri čemu su osobe koje nikad nisu sekstale uvijek upotrebljavale zaštitu i nikada nisu strahovale od trudnoće, dok su osobe koje su sekstale u prosjeku imale 1 do 4 nezaštićenih spolnih odnosa te su isto toliko puta strahovale od trudnoće (Vrselja i sur., 2015.).

Provedeno je i istraživanje u sklopu nacionalnog istraživačkog projekta „Društvena online iskustva i mentalno zdravlje mladih“ u kojem je upitnik ispunilo 1838 adolescenata (od kojih je 44 isključeno zbog sumnje u iskrenost odgovora) u dobi od 14 do 19 godina. Istraživanje je provodila Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba u suradnji s Gradskim uredom za zdravstvo Grada Zagreba i Društvom za komunikacijsku i medijsku kulturu. Rezultati su pokazali kako je najveći dio sudionika primio seksualne poruke putem društvenih mreža, njih 46,2%. Najveći broj sudionika na takve poruke nikad ne uzvрати, dok se 1,5% posto sudionika izjasnio kako na takvu vrstu poruka odgovori svakodnevno ili gotovo svakodnevno. Osim toga, 43,4% sudionika nakon primanja poruke s takvim sadržajem nikada nije reklo pošiljatelju da prestane. Seksualno izazovan materijal razmjenjivalo je 6,7% sudionika, na nagovor je takav materijal poslalo 13,1% sudionika, a njih 4% je to učinilo pod prisilom. Nastavno, zabrinjavajući su podaci da je od ukupnog broja sudionika čak 19 osoba poslalo takav sadržaj zbog nagovora nepoznate osobe te podatak da adolescenti razmjenjuju seksualno izazovne materijale i sa znatno starijim osobama od kojih manja većina to čini uz nagovor i prisilu. U ovom istraživanju su rezultati uputili na to da je seksting postao učestalo ponašanje pri čemu takve sadržaje mladi najčešće primaju, dok ih u manjoj mjeri prosljeđuju ili objavljuju (Buljan Flander i sur., 2021.)

5. ANALIZA DOKUMENTACIJE POČINITELJA SEKSUALNOG ISKORIŠTAVANJA DJECE NA INTERNETU U PROBACIJSKOM SUSTAVU

U nastavku rada bit će prikazana analiza dokumentacije počinitelja seksualnog iskorištavanja djece na Internetu koja se temelji na identifikaciji sociodemografskih karakteristika počinitelja, karakteristikama kaznenih djela i izrečenih sankcija. Prikazivanjem navedenih podataka, nastoji se pridonijeti boljem razumijevanju i osvještavanju o prisutnosti seksualnog iskorištavanja djece na Internetu na području Republike Hrvatske.

Analizom je obuhvaćeno ukupno 115 osuđenika koji su počinili kaznena djela prema Kaznenom zakonu (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22) spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta i to temeljem sljedećih članaka:

- čl. 161. – Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba
- čl. 163. – Iskorištavanje djece za pornografiju
- čl. 164. – Iskorištavanje djece za pornografske predstave
- čl. 165. – Upoznavanje djece s pornografijom
- čl. 166. – Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta

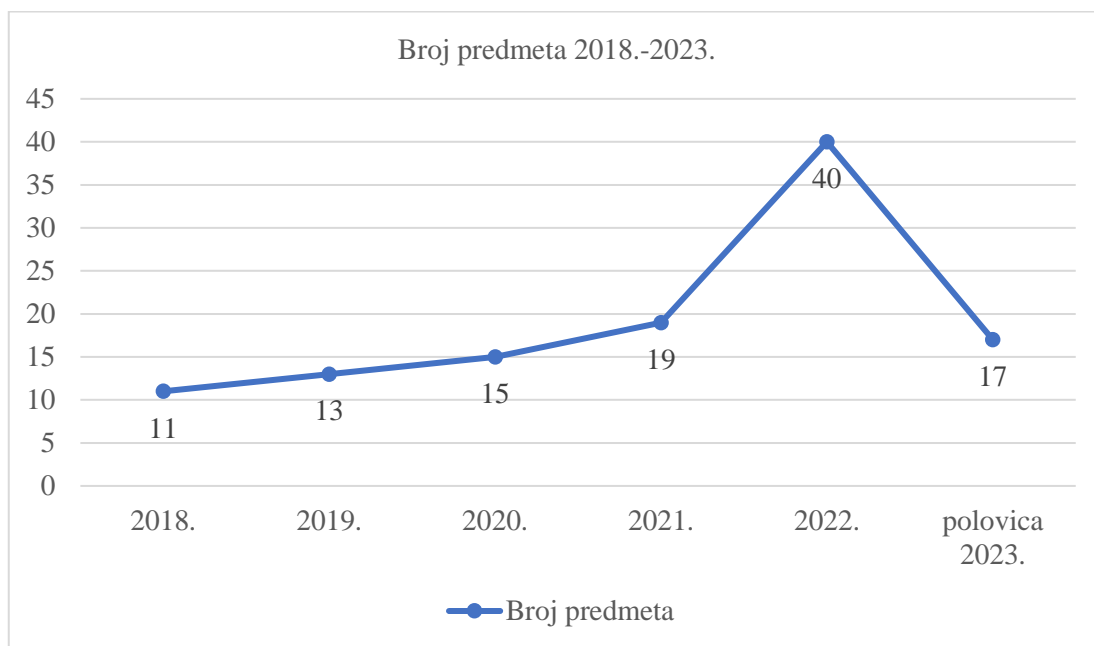
Osuđenici koji će biti obuhvaćeni ovom analizom evidentirani su u Probacijskom informacijskom sustavu, Sektora za probaciju, Uprave za kazneno pravo i probaciju Ministarstva pravosuđa. Navedenim su pokriveni svi počinitelji ranije navedenih kaznenih djela na području Republike Hrvatske koje je probacijska služba zaprimila na nadležno postupanje u razdoblju od 23. ožujka 2018. godine do 7. lipnja 2023. godine.

5.1. Karakteristike kaznenih djela

U razdoblju od 23. ožujka 2018. do 7. lipnja 2023. godine, probacijska služba zaprimila je ukupno 115 predmeta koji se odnose na počinitelje kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece ranije navedenih članaka. Pogledamo li Graf 5.1. možemo uočiti sljedeće: 2018. godine zaprimljeno je 11 predmeta (9,6%), 2019. godine zaprimljeno je 13 predmeta (11,3%), 2020. godine 15 predmeta (13%), 2021.

godine 19 predmeta (16,5%), 2022. godine 40 predmeta (34,8%) i do polovice 2023. godine 17 predmeta (14,8%). Uočava se kako je broj predmeta, točnije osuđenika u stalnom rastu, a posebno je zabrinjavajući podatak da je od 2018. godine do 2022. godine broj predmeta porastao za gotovo četiri puta.

II Graf 5.1. Broj zaprimljenih predmeta prema godinama

Izvor: Sektor za probaciju, Ministarstvo pravosuđa i uprave

Nadalje, kada promatramo broj počinjenih kaznenih djela (Tablica 5.1.) određenih člancima 161., 163., 164., 165. i 166. Kaznenog zakona (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22) i svih njihovih stavaka, uočava se kako se najveći broj odnosi na kršenje članka 163. (59,9%), točnije iskorištavanje djece za pornografiju. Zatim slijedi kršenje članka 165. (24,7%), članka 161. (8%), članka 166. (4,9%) i na kraju članka 164. (2,5%).

III Tablica 5.1. Kaznena djela seksualnog iskorištavanja djece na Internetu

Naziv kaznenog djela	Broj djela
Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba čl. 161. (NN 118/18, 126/19)	13
Iskorištavanje djece za pornografiju čl. 163. (NN 144/12, 118/18, 126/19)	97
Iskorištavanje djece za pornografske predstave čl. 164. (NN 118/18, 126/19)	4
Upoznavanje djece s pornografijom čl. 165. (NN 118/18)	40
Teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta čl. 166. (NN 144/12, 118/18)	8

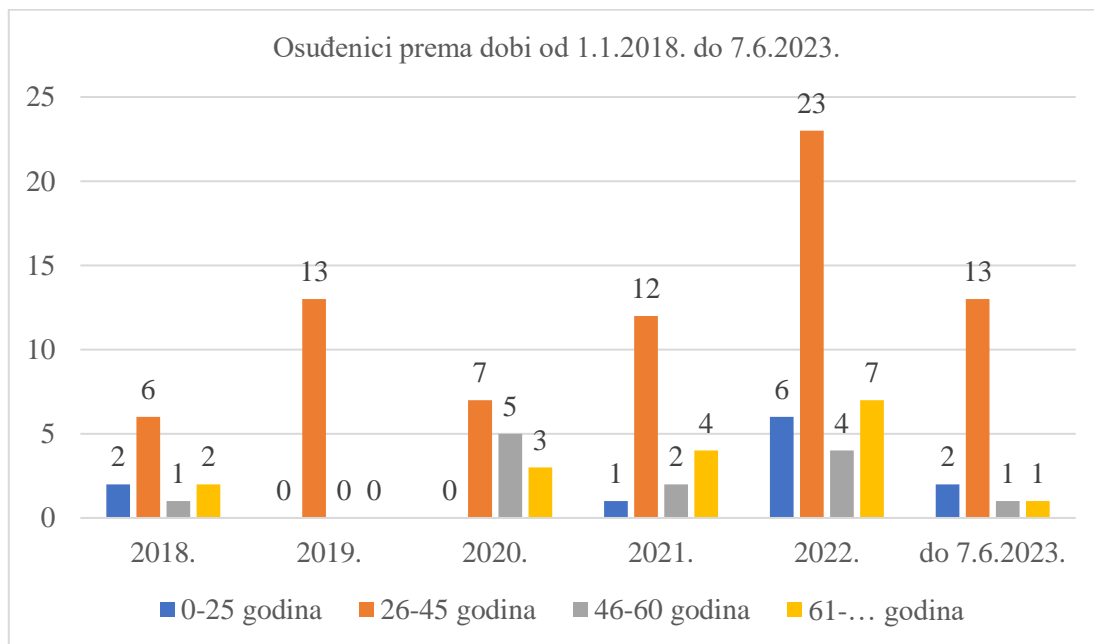
Izvor: Sektor za probaciju, Ministarstvo pravosuđa i uprave

5.2. Sociodemografske karakteristike

Kaznena djela seksualnog iskorištavanja djece prema analiziranim podacima počinilo je ukupno 115 osoba od kojih je 114 muškog spola, dok je jedna osoba ženskog spola.

Kao što je vidljivo na Grafu 5.2. pri obradi osuđenika prema dobi uzete su dobne skupine do 25 godina starosti, od 26 godina starosti do 45 godina, od 46 godina do 60 godina i od 61 godine starosti na dalje. Promatran je period od 1.1.2018. do 7.6.2023. godine. Najveći broj osuđenika, njih 74 (64%), pripada dobnoj skupini od 26 godina do 45 godina te se u periodu od 2018. godine do 2022. povećao za 260%. Najmanji broj osuđenika pripada dobnoj skupini do 25 godina starosti, međutim postotak osuđenika koji pripada navedenoj dobnoj skupini u periodu od 2018. godine do 2022. se utrostručio. U navedenom vremenskom periodu najmlađe osuđene osobe bile su u dobi od 21 (2022. godine) godine do 28 godina (2020.), dok su najstarije osuđene osobe bile u dobi od 45 (2019. godine) godina do 79 godina (2022. godine). Može se zaključiti kako broj počinitelja seksualnog iskorištavanja djece na Internetu među mlađim dobnim skupinama, a posebno u dobnoj skupni od 26 godina do 45 godina raste.

IV Graf 5.2. Osuđenici prema dobi od 1.1.2018. do 7.6.2023.

Izvor: Sektor za probaciju, Ministarstvo pravosuđa i uprave

Kada je riječ o bračnom statusu, najveći broj osuđenika, njih 60% su neoženjeni/neudane osobe, samci i razvedene osobe, a udio osoba koje žive u izvanbračnoj i bračnoj zajednici je 21%. Njih 8,7% živi sa suprugom i djecom.

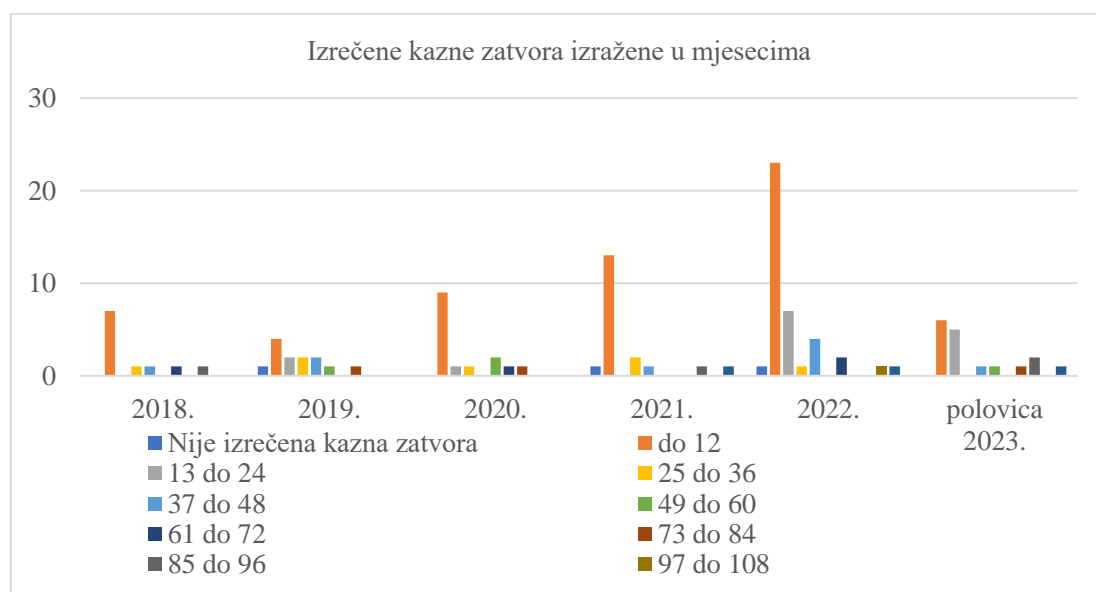
Počinitelji seksualnog iskorištavanja djece na Internetu prema dostupnim podacima većinom su osobe sa srednjom stručnom spremom (52%), dok kada je riječ o radnom statusu većinom su nezaposlene osobe (37%), a iza njih slijede zaposlene osobe (25%) i umirovljenici (11%).

5.3. Izrečene kazne zatvora

Kada je riječ o izrečenim kaznama zatvora osobama osuđenima za seksualno iskorištavanje djece na Internetu u periodu od 2018. godine do polovice 2023. godine (Graf 5.3.) najviše izrečenih kazna odnosi se na one do 12 mjeseci trajanja i to čak više od polovice izrečenih kazni zatvora (53,91%). Najmanje je izrečenih kazna zatvora na 109 ili više mjeseci (2,6%), međutim jednak je trend kada je riječ o ne izricanju zatvorskih kazni, odnosno oslobađajućoj presudi i to u tri slučaja u navedenom periodu (2,6%).

Najveće kazne zatvora izrečene su 2021., 2022. i 2023. godine i to za počinjenje kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografiju, upoznavanja djece s pornografijom i teška kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta.

V Graf 5.3. Izrečene kazne zatvora izražene u mjesecima

Izvor: Sektor za probaciju, Ministarstvo pravosuđa i uprave

6. ZAKLJUČAK

Svaki dan svjedočimo rapidnom napretku tehnologije, što je posebno vidljivo u sveprisutnosti mobilnih uređaja, osobnih računala, pametnih satova, razvoju umjetne inteligencije i sl. Takvi uređaji postali su sastavni dio naše svakodnevice, čak i među najmlađima. Međutim, s tim rastom tehnologije javljaju se i određene opasnosti, posebno kada je riječ o djeci i njihovom nekontroliranom pristupu sadržajima.

Nažalost, djetetu je potrebno vrlo malo da se nađe izloženo eksplicitnom sadržaju ili da stupi u kontakt s nepoznatim osobama putem digitalnih platformi. Navedenim dijete može postati potencijalna žrtva seksualnog iskorištavanja u digitalnom okruženju. Statistike alarmantno ukazuju na porast broja počinitelja takvih kaznenih djela, dok su podaci o duljini zatvorskih kazni također vrlo zabrinjavajući. Postavlja se pitanje kakvu poruku šalje zakonodavstvo počiniteljima i otvara li mogućnost da se osjećaju sigurno u ostvarenju svojih fantazija.

Međutim, ne samo da zakonodavstvo igra važnu ulogu u rješavanju ovog problema, već postoji potreba i za educiranjem društva o prisutnosti i važnosti prevencije ovakvih zlodjela. Često se zanemaruje svijest ljudi o ovoj tematici, a nedostatak edukacije može dovesti do nedovoljne prepoznatljivosti znakova upozorenja i adekvatnog postupanja u situacijama kada je dijete u opasnosti.

Stoga je važno poduzeti sveobuhvatne mjere kako bismo zaštitili našu djecu od online zlostavljanja. To uključuje snažnije zakonodavne mjere koje će odvratiti potencijalne počinitelje, strože kazne za seksualno iskorištavanje te poboljšanje sustava praćenja i hvatanja počinitelja. Također je nužno podići svijest društva i pružiti cjelovitu edukaciju o sigurnosti na Internetu, kako bi se djeca, roditelji i nastavnici osnažili u prepoznavanju i sprječavanju ovakvih situacija. Samo zajedničkim naporima možemo stvoriti sigurno i zaštićeno okruženje za našu djecu u digitalnom dobu.

POPIS TABLICA I GRAFOVA

Tablica 4.1. Broj kaznenih djela prema godinama	18
Graf 5.1. Broj zaprimljenih predmeta prema godinama	21
Tablica 5.1. Kaznena djela seksualnog iskorištavanja djece na Internetu	21
Graf 5.2. Osuđenici prema dobi od 1.1.2018. do 7.6.2023.....	22
Graf 5.3. Izrečene kazne zatvora izražene u mjesecima	23

POPIS LITERATURE

LITERATURA

Belušić, M., Doležal, D., Dvorski, I., & Draganja, M. (2006). Trgovanje ljudima. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 14(2), 51-59.

Buljan Flander, G., Prijatelj, K., Raguž, A., Čagalj Farkas, M. i Selak Bagarić, E. (2021). Rasprostranjenost i navike sekstinga kod djece srednjoškolske dobi u Hrvatskoj. *Napredak*, 162 (1-2), 7-25.

Buljan-Flander, G., Karlović, A. i Ćosić, I. (2004). Izloženost djece zlostavljanju putem interneta. *Medix: specijalizirani medicinski dvomjesečnik*, 10(54/55), 159-161.

Davidson, J., Grove-Hills, J., Bifulco, A., Gottschalk, P., Caretti, V., Pham, T., & Webster, S. (2011). Online abuse: Literature review and policy context. *Project Report*) European online grooming project.

Derenčinović, D. (2003). Dječja pornografija na Internetu-o kažnjivosti posjedovanja i virtualnoj dječjoj pornografiji. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 10(1), 3-25.

Direktiva EU o suzbijanju seksualnog zlostavljanja i seksualnog iskorištavanja djece i dječje pornografije.

Državni zavod za statistiku (2020). *Primjena informacijskih i komunikacijskih tehnologija (ikt) u kućanstvima i kod pojedinaca u 2020*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/02-03-02_01_2020.htm

Državni zavod za statistiku (2021). *Primjena informacijskih i komunikacijskih tehnologija (ikt) u kućanstvima i kod pojedinaca u 2021*. Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske: <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/10262>

Đuranović, M. (2014). Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 63(1-2), 119-132.

EUROPOL (2021). *Situation report: trafficking in human beings in the EU*. Dostupno na mrežnoj stranici Europol: <https://www.europol.europa.eu/content/trafficking-human-beings-eu>

Greenfield, P. i Yan, Z. (2006). Children, adolescents, and the Internet: A new field of inquiry in developmental psychology. *Developmental Psychology*, 42(3), 391–394.

Jurinić, J., Vejmelka, L., & Galiot, M. (2020). Seksualno iskorištavanje djece na internetu: od povijesnog prikaza do suvremenih trendova. *Policija i sigurnost*, 29(4/2020), 404-425.

Kazneni zakon. Narodne novine, 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19., 84/21, 114/22.

Klettke, B., Hallford, D. J. i Mellor, D. J. (2014). Sexting prevalence and correlates: A systematic literature review. *Clinical Psychology Review*, 34, 44-53.

Kokot, I. (2015). Temeljne odrednice kriminalističkih postupanja u vezi sa sadržajem spolnog iskorištavanja djece na računalnom sustavu ili mreži u Republici Hrvatskoj. *Zagrebačka pravna revija*, 4(2).

Koletić, G. i Mehulić, J. (2021). Pornografija, stav o uporabi kondoma i uporaba kondoma kod riječkih adolescenata. *Socijalna ekologija*, 30(2), 177-196. 14

Konvencija o kibernetičkom kriminalu. Narodne novine, 9/02., 4/04.

Konvencija o pravima djeteta. Narodne novine, 12/93.

Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i nasilja. Narodne novine, 10/07.

Linz, D., & Imrich, D. (2001). *Child pornography*. *Handbook of youth and justice*, 79-111.

Matijević, A. (2014). Nasilje nad i među mladima na internetu. *Nemoj napraviti ništa u virtualnom svijetu, što ne činiš u stvarnom*, 39.

Matković, A. (2014). *Korištenje interneta u svrhu pronalaska partnera: sociološke i psihosocijalne karakteristike korisnika i njihovi motivi*. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

- Mikhail, S. L. B. (2002). *Child marriage and child prostitution: Two forms of sexual exploitation*. *Gender & Development*, 10(1), 43-49.
- Nazor, M.; Sunko E.; Šandrović-Mucalo, V. (2002): *Izazov je biti učitelj*. Split: Liga za borbu protiv narkomanije.
- Notar, C.E., Padgett, S. i Roden, J. (2013). Cyberbullying: A Review of the Literature. *Universal Journal of Educational Research*, 1(1), 1-9.
- Odeljan, R. (2009). Način počinjenja seksualnih delikata na štetu djece. *Policija i sigurnost*, 18 (2), 155-165.
- Pavin, L. (2019). *Rizična ponašanja djece i mladih na internetu u kontekstu razvojnih modela i modela objašnjena učinaka medija*. Završni rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.
- Peter, J. i Valkenburg, P. M. (2016). Adolescents and pornography: A review of 20 years of research. *The Journal of Sex Research*, 53(4-5), 509-531.
- Protrka, N. i Hrestak, D. (2017). Provođenje kriminalističkih istraživanja korištenjem P2P računalnih mreža. *Policija i sigurnost*, 26 (4/2017), 320-331.
- Quayle, E., & Taylor, M. (2003). Model of problematic Internet use in people with a sexual interest in children. *CyberPsychology & Behavior*, 6(1), 93-106.
- Rhyner, K. J., Uhl, C. A. i Terrance, C. A. (2018). Are teens being unfairly punished? Applying the dual systems model of adolescent risk-taking to sexting among adolescents. *Youth justice*, 18(1), 52-66.
- Sklenarova, H., Schulz, A., Schuhmann, P., Osterheider, M., & Neutze, J. (2018). Online sexual solicitation by adults and peers—Results from a population based German sample. *Child abuse & neglect*, 76, 225-236.
- Škrtić, D. (2013). Mamljenje djeteta za zadovoljenje spolnih potreba uporabom informacijsko-komunikacijske tehnologije. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 34(2), 1139-1170.

Vejmelka, L., & Jurinić, J. (2020). Terminologija i konceptualizacija seksualnog iskorištavanja djece na internetu. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 28(1), 95-114.

Vejmelka, L., Brkić, G. i Radat, K. (2017). Dječja pornografija na internetu – obilježja osuđenih počinitelja. *Pravni vjesnik*, 33 (2), 77-100.

Vejmelka, L., Strabić, N., & Jazvo, M. (2017). Online aktivnosti i rizična ponašanja adolescenata u virtualnom okruženju. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 26(1), 59-78.

Vojković, G., & Štambuk-Sunjić, M. (2006). Konvencija o kibernetičkom kriminalu i Kazneni zakon Republike Hrvatske. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 43(1), 123-136.

Vrselja, I., Pacadi, D. i Maričić, J. (2015). Odnos sekstinga sa seksualno rizičnim ponašanjem i nekim psihosocijalnim čimbenicima. *Psihologijske teme*, 24 (3), 425-447.

Wolak, J., Finkelhor, D., & Mitchell, K. J. (2005). Child-Pornography Possessors Arrested in Internet-Related Crimes: *Findings From the National Juvenile Online Victimization Study*.

Wortley, R., & Smallbone, S. (2012). *Internet child pornography: Causes, investigation, and prevention*. ABC-CLIO.

Zakon o sudovima za mladež. Narodne novine, 84/11., 143/12., 148/13., 56/15., 126/19.